

Ezek után még néhány *összegző* mondatot fogalmazok meg.

– A szenvedést senki sem kerülheti el. A szenvedés tudatos és értékteremtő vállalására azonban csak az a személy képes, aki hiszi, hogy nem itt a Földön teljesül be a szenvedéstől mentes élet, viszont a szenvedés már itt is teljesebb életre segíthet. Feltéve, ha a szenvedés beavatása által valamelyest ráérezünk az élet igazi alapjaira és fontossági értékrendjére, s ebből megtanuljuk nemcsak azt, hogy örömmel éljünk, hanem azt is, hogy méltóságteljesen szenvedjünk, ha muszáj, és jobb reménységgel haljunk meg.

– Végül: a halálon győztes Jézus végső üzenete fogalmazásomban a következő lenne: az örök élet mindenkit megillet, mert az nem érdem, hanem isteni ajándék, de itt a Földön csak az részesül áldásából, a lelki béke, a nyugodt szív és reményteljes jövőkép örömeiből, aki tudatosan vállalja a nagypénteket is, valahányszor azt a helytállás, a lelkiismeret, a kitartás és a hűség megköveteli.

– Én azt kívánom magunknak: a jó Isten, akarata szerint óvjon minket a felesleges nagypéntektől, oltalmazzon mindenkit úgy az értelmes, mint az értelmetlen szenvedéstől – legyen az bármilyen nemesítő is, mi nem hiányoljuk egyáltalán. De, ha mégis megpróbáló nagypéntek jönnek, ha nem kívánt napok támadnak ránk, és kibírhatatlannak tűnő események keserítnek meg, akkor a Jézus példájára gondolás legyen segítségünkre; legmélyebb élethelyzeteinkből, amikor úgy tűnik, hogy már – vagy még – nincs megoldás, akkor ez is legyen továbblépésre ösztönző erő. Ámen.

KOVÁCS ISTVÁN

ESZMÉNYEINKÉRT ÉLNI: ÖNZETLENÜL – „SEMMIÉRT EGÉSZEN!”*

Máté 9, 9; 19, 27–29

Ünneplő gyülekezet, kedves keresztény Testvéreim!

„*Szélről szól a hajós, ha beszél...*” – Vagyis arról beszél az ember, ami foglalkoztatja. Tudta ezt már az ókori költő is, midőn az idézett sort leírta. Erre gondoltam én is, midőn Főpásztorem felkért erre a szószéki szolgálatra, és készülni kezdtem e megtisztelő feladatra. Azt egészen természetesnek ta-

---

* Elhangzott a Protestáns Teológiai Intézet Unitárius Fakultásának tanévzáró is-tentiszteletén, a belvárosi templomban, 2000. július 2-án.

láltam, hogy teológiai tanévzárónk istentiszteletére és erre az ünneplő gyülekezetre gondolva: nagyon sok gondolat és érzés foglalkoztat. De a kérdés épp az, hogy az evangélium számos, nagyon fontosnak érzett és időszerűnek hitt üzenete közül – „itt és most” – melyiket szólaltassam meg? – Azt próbálom megszólaltatni, ami engem is megérintett.

Az alapgondolatként választott és fölolvastott bibliai részek két – alapvetően különböző – képet, ha úgy tetszik helyzetet állítanak elénk. Nézzük csak meg őket!

Nyomban úgy tűnik, hogy az első tanítványok életében – akárcsak a miénkben is – voltak feledhetetlenül fennkölt, magasröptű pillanatok, amikor mondhatni szárnyalt a tanítványi lélek. De voltak kiábrándítóan hétköznapi, földhözragadt alkalmak is, midőn szárnyszegettnek bizonyult ugyanaz a lélek. Mindig csodálkozó borzongással olvasom – és élem át – újra a tanítványi lélek szárnyaló és magával ragadó erejű megnyilatkozásait a Bibliában. Ilyenek azok is, amikor Jézus elhívja első tanítványait. Eléggé ismert jelek ezek. Lényegük: Jézus felbukkan, megjelenik valahol a tanítványok életében, egyszerű munkás-hétköznapijaikban, a halászbárka vagy a vámszedő-asztal közelében, és megszólítja a leendő tanítványt. Megszólítja? – Személyiségének lenyűgöző, mágneses vonzerejével, szavának ellenállhatatlan (ma úgy mondanánk: karizmatikus) hatalmával – hisz úgy beszélt, mint akinek hatalma van – elhívja: Jer, és kövess engem! – És a megszólított azonnal engedelmeskedik. Leteszi kezéből a munka eszközét, otthagyja a halászbárkát és hálót, a vámszedő-asztalt és a hétköznapiakat; otthagyja apját, anyját, testvéreit, gyermekeit, házat, földjét, egész addigi életét, egyszóval mindenét, fölkel és követi Őt! Nem töpreng, nem kérdez és nem kétségeskedik; nem búcsúzik, nem temeti halottait: a Mester nyomába lép. Úgy, ahogy Jézus kéri ezt, mert: „aki kezét az ekeszarvára téve hátratekint, nem alkalmas Isten országára” (Lk 9, 62). A tanítványi lélek magasröptű pillanatai ezek. Életünk megrendítő, nagy találkozásainak magasfeszültsége izzik bennük. Az igazi eszménnyel, az eszményképpel való találkozásoké: beleborzong az ember, ha csak rágondol is lenyűgöző szépségükre! „Semmiért Egészen!”, ahogyan költőnk érezte és fogalmazta meg – utolérhetetlen szépen – ezt a szerelmétől megkövetelt lángoló lelkesedést, ezt az önzetlenül tiszta és feltétlen önátadást: „Hogy rettenetes, elhiszem, / de így igaz. / Ha szeretsz, életed legyen / öngyilkosság, vagy majdnem az.” (Szabó Lőrinc).

Ezzel szemben milyen mélypontok, mennyire szárnyszegett, röghöz tapadt, közönséges pillanatok azok, amikor megtorpan és kétségeskedni kezd az elhívott: Uram, követlek téged, de engedd meg, hogy előbb búcsút vegyek az otthoniaktól (Lk 9, 61). Vagy: Uram, követlek téged, de hadd temessem el előbb atyámat (Lk 9, 59). Vagy, amikor később – már tanítványként – elkezd számíthatni, méricskélni: lám, mi mindent elhagytam, feladtam érted – otthonomat és családomat, házamat és földemet, halászbárkám csöndjét, vámszedő-asztalom biztonságát és hétköznapijaim nyugalmaát –, hogy kövesselek téged: Mi lesz a jutalmam? Mit kapok én cserébe?!

Ahogy elbűvölt a tanítványi lélek iménti szárnyalása, úgy lehangol és visszaránt, idealizmust foszlat és kiábrándít ez utóbbi szárnysegettsége. Hisz sivár, szürke; nincs benne semmi, ami a hétköznapok „verébfilozófiája” fölé emelkedne. S ha úgy tetszik, mégis valami egyetemesen emberit fogalmaz meg, valami gyötrelmesen emberit a mindennapok szürke valóságából. Mert ki tagadhatná, hogy szinte általános jellemzőnk a „valamit-valamiért” céltudatossága, kiszámítottsága? Az ember célratörő lény. Tudja, hogy miért tesz valamit. Tudja, hogy mit akar elérni, megvalósítani általa. Elveti a magot, mert kenyeret akar; fát ültet, mert gyümölcsre vágyik; könyvet nyomtat, iskolát épít, mert tudásra szomjazik, és nevelni akarja gyermekét... „Valamit – valamiért” – sajátosan emberi vonás, tulajdonság ez. Valamit tesz az ember, mert kapni akar valamit. Egészen hétköznapi nyelven szólva olyan ez, mint az üzletkötés, a kereskedelem: adok valamit – befektetek –, hogy kaphassak valamit, hogy megtérüljön a befektetésem. Kevesen tudnak tenni, adni anélkül, hogy ne várjanak érte fizetséget, anélkül, hogy ne kérdeznék: mi lesz a jutalmam? Mit kapok cserébe? Kamatostól lehetöleg...

Hogy a tanítványokból is kikíváncsozik e kérdés? Talán nem is csoda. Ne ítélkezzünk túl keményen, szigorúan! Ők is *csak* emberek. És jól látják – a Mesterrel járva –, hogy sokszor háládatlan a nép; hallják, amint Jézus is így szól: „A rókának oduja van, az ég madarának fészke, de az Emberfiának nincs hová lehajtania a fejét” (Mt 8, 20). Tudják, hogy szidalmak és üldöztetések várnak rájuk. És kezdenek méricskélteni ők is: lám, mi mindenünket elhagytuk érte, hogy kövessünk téged. Mi lesz a jutalmunk? Mit kapunk mi?

Megdöbben azért, mert így – kimondva – eszmélek rá: nem azért mennek Jézussal, mert szép a hivatás – „embereket halásztok majd” –, mert elbűvölte, lenyűgözte őket a nehéz, de gyönyörűséges iga, hanem mennek, mert várnak valamit cserébe. És máris „benyújtának a számlát” érte...

Testvéreim, nekem meggyőződésem, hogy minden igazán nagy, jelentős és szép dolog úgy és akkor jött létre az emberiség történetében, amikor az ember tudott valamit teljes odaadással, egy szent célért való feltétlen és önzetlen lelkesedéssel tenni az életben. Pusztán az eszmény büvöletében lángholva, égve, minden számítás, minden „adok-kapok” üzletkötésszerű méricskélés és haszonlesés nélkül: önzetlenül – és ismét a költővel szólva – „Semmiért Egészen!” Mert eszmények nélkül nem lehet. Író-lelkészünk, Balázs Ferenc is világosan látta ezt, midőn leírta: Beteg ez a nemzedék. Nincsenek eszményei. – Gondoljuk tovább! A közelmúlt – majdnem fél évszázadon át – dühöngő ateista diktatúrájának képviselői és szolgálékú lakójai megpróbálták lerombolni, sárba tiporni minden olyan keresztény és magyar értékünket, amelyek lelkesítő eszményeket, erkölcsöt és tartást kínáltak az előttünk járó nemzedékeknek. Mára ez az ország, ahol élünk, világszerte csak olyan „hírességekről” ismert sajnos, mint „Drakula”, valamint egy labdarúgó csapat „bálványozott” kapitánya... Nem kívánom részletezni. Inkább azt idézem, amit a világhírű magyar orvostudós, Selye János mondott az iga-

zi eszmények fontosságáról: „Jó, ha van eszményképünk, amit tőlünk telhetően követünk. Még akkor is, ha az eszmények nem azért vannak, hogy elérjük őket, hanem hogy mutassák az utat.” – Engedjétek meg, hogy az elmondottak igazát néhány példa felvillantásával szemléltessem!

Tinódi Lantos Sebestyén emlékét idézem: a 16. századi énekes-költő az ellenség perzselte hon végvárait járta, valami „szent megszállottsággal”. Kezében lant és toll. Ment, hogy csüggedt végvári vitézekbe új erőt öntsön. Dalolt, az egri hősök példáját idézte; a helyállás, a hazaszeretet eszményeit vitte a csüggedt, megfáradt harcosokhoz, hogy új erőre kapjanak, hogy bátorságot öntsön a veszélyben élők szívébe, erősítvén bennük a haza szent földjét védő lelket. Vártól-várig vándorolt, s nem félt, hogy a felperzselte haza úttalan útjain valahol kardélre hányja az országot dúló ellenség. Miért tette? Miért kockáztatta életét szüntelen vándorúton, mindig ott dalolva-lelkesítve, ahol a legnagyobb szükség volt rá? Holott ülhetett volna biztonságban levő, jól védett várakban is, hogy „bőrét mentse”. A végvárak fősvény kapitányai sokszor egy kupa bort sem adtak, hogy szomját oltsa. Még ennyi fizetségre, jutalomra, elismerésre sem tellett. És mégis ment. Vitte valami szárnyaló lelkesedés, valami „szent megszállottság”, amelynek nem lehet ellenállni. Nem méricskél, nem tartotta a markát, nem nyújtotta be a számlát. Még csak nem is kérdezte: mit kapok én? Mi lesz a jutalmam? Csak ment, és tette, amit tennie kellett! Csak úgy – „Semmiért Egészen!” Mert: „Hogy rettenetes, elhiszem, / de így igaz. / Ha szeretsz, életed legyen / öngyilkosság, vagy majdnem az.”

Az 1848-as szabadságharc lánglelkű költője, Petőfi Sándor is otthagyni mindent, otthonát, szeretett fiatal feleségét, Júliát, boldogságát, gyermekét, és ment, hogy karddal és tollal kezében, ifjú életének áldozatával áldozzon a szabadság oltárán. Ő sem tartotta a markát fizetségért, mint a zsoldoskatona, aki pénzért kockáztatja életét. Nem kérdezte soha: mit kapok én cserébe? Mi lesz a jutalmam? Egyszerűen csak: tette, amit tennie kellett! Nagyszerű költeményében így vall erről: „Mi lesz a díj? Vagy lesz-e díjam, / Nem kérdezem; / A legrosszabb rabszolga is kész / Fáradni, hogyha megfizetnek érte. / Én díjkívánat, díj reménye nélkül / Fáradtam eddig és fáradok tovább is.” (Az Apostol).

Hasonlóképpen idézhetem Schweitzer Albert példáját. A világhírű tudós, orvos, orgonaművész és teológus lemondott az európai életforma által kínált kényelemről, hátat fordított a fényes káriernek, hogy a távoli Afrikában gyógyítson. Nemcsak felismerte, de élte is: „A világnak leginkább olyan emberekre van szüksége, akik mások szükségével törődnek.”

Emlékezhetünk a mártírhálált hált német evangélikus lelkészre, Dietrich Bonhoefferre is, aki – a második világháború szörnyűségei közepette – saját élete árán mentette más vallású emberek életét!

És hogy az időben közelebb jöjjünk, az egy tataron cipészre, orvosra. Kanabé Zoltánra emlékezem, aki egy tavaszi fészérelés idején a Duna egyik jégszigetéről a másikkra ugrálva érte el a tulso partot, hogy idejében kornazba

vihesse életveszélyben forgó betegét, egy kisfiút. Nem kérdezte ő sem: Mi lesz a jutalmam? Nem méricskélt és nem nyújtotta kezét a boríték után... Csak valami szent hivatástudattal és szárnyaló lelkesedéssel tette, amit tennie kellett: „Semmiért Egészen!” Hogy rettenetes, elhiszem, / de így igaz. / Ha szeretsz, életed legyen / öngyilkosság, vagy majdnem az.

Gondolkodtál-e valaha is el azon, hogy mi történt volna, ha ezek az önzetlen, önmagukat „Semmiért Egészen” is odaadó, nemegyszer feláldozó, lánglelkű emberek is elkezdtek volna hűvösen számígtatva méricskélteni? Ha az „adok-kapok” veréb-világnézet szemszögéből mérlegelve a dolgokat, előbb megkérdezték volna: mit kapunk mi? És mi lenne, ha életünkéből váratlanul kifognának ezek az önzetlen önfeláldozást ma is vállaló emberek? S ha gondoltál valaha is mindezekre, akkor tetted-e fel a kérdést, hogy te, mint Jézust követő keresztény ember, tudsz-e ilyen, hozzájuk hasonló lenni? Egyáltalán, tudsz-e tenni még valamit is önzetlenül, anélkül, hogy várnád érte a fizetséget? Anélkül, hogy kérdeznéd: Mit kapok én? Mi lesz a jutalmam?

Szinte hallom a tétova, csalódott és lemondó válaszokat: Hát, én bizony nem tudok ilyen lenni. Avagy, nem könnyű dolog Tinódi Lantos Sebestyének, Petőfi Sándorok, Schweitzer Albertek, Kanabé Zoltánok lelkületét, hivatástudatát és önfeláldozását önzetlenül vállalni. Nem könnyű dolog a Mester elhívó szavára – jer, és kövess engem! – azonnal követni Őt.

De mégis – lehet! Te is lehetsz ilyen szárnyaló lelkesedéssel eszményeinek élő, önzetlen ember. Nem kell hozzá feltétlenül Tinódi Lantos Sebestyének, Petőfi Sándornak, Schweitzer Albertnek – és ki tudja még milyen kimagasló egyéniségnek – lenned. Gondolj csak áldozatos életű édesanyádra, édesapádra! Kérdezték-e ők valaha is, hogy mi lesz a jutalmuk? Azok a jó szülők, akik vállalták életünket, vigyázó szeretettel óvtak és áldozatok árán is felneveltek, sohasem azzal törődtek, hogy mit kapnak cserébe. Nem méricskéltek és nem nyújtották be a számlát. Hozzájuk hasonlóan, a magunk rendjén mindannyian lehetünk eszményeinknek élő, önzetlen áldozatvállalásunkról bizonyosságot tevő, lelkes Jézus-tanítványok, az életnek azon területén, ahová állított az Isten. Mégpedig anélkül, hogy méricskélnének vagy felhánytorgatnánk mindazt, amit önzetlenül kellett tennünk. Anélkül, hogy kérdeznénk: Mit kapunk mindezért cserébe? Mi lesz a jutalmunk?

És itt, tudom, érzem – mert magam is mélyen átélem – belédhasít a döbbenet: Hát tényleg nem kapunk semmit cserébe? Tényleg nem lesz semmi jutalmunk nemes idealizmusunk szárnyaló lelkesültségéért, önzetlen önfeláldozásunk nagyszerű tetteiért? Hát érdemes eszményekért égve élni? Érdemes lelkesedni és önzetlenül jónak lenni? – A szárnyszegett és mélypontra zuhant tanítványi kérdésekre adott válaszból kiderül, hogy Jézus ismerte az „örök” embert. Tudta, hogy lelkünk mélyén örökösen ott lapulnak ezek a kérdések. Ezért válaszolt – az örök tanítványi kérdésre – csöndes, de határozott hangon így: „Bizony, mondom nektek, hogy ti, akik követtek engem ... S mindaz, aki elhagyja értem otthonát, testvéreit, atyját

vagy anyját, gyermekeit vagy földjét, százannyit kap, és örökségül kapja az örök életet.”

Vajon mi az a százannyi? Nem kell sokáig töprengened rajta. A való élet szinte mindennap szállítja a példákat. Csak nem akarod észrevenni őket! Vajon nem ismernél embereket, akiknek – úgymond – „mindenük megvan” – nagyszerű házuk, legújabb évjáratú kocsijuk, ígéretesen fölfele ívelő pályájuk –, boldogok lehetnének, és mégis, valami fájdalmasan hiányzik életükből? Mert, hogy is mondta Jézus: „Mit érsz, ha az egész világot megnyered is, de lelkedben kárt vallsz?” – A lélek nyugalma, a szív békéje és boldogsága, ennek a vallomásnak az ajándéka: Atyám, elvégeztem, amit rám bízta. Megtettem, amit tennem kellett. Önzetlenül: „Semmiért Egészen!”

De nem csak erről és nem csak ennyiről beszél Jézus. Szól ezenfelül az örökélet elnyeréséről is. Ezt én kétféleképpen látom. Először úgy, hogy tovább élsz az emberiség, a közösségek kollektív emlékezetében, amint Tinódi, Petőfi és mindazok, akik tudtak másoknak is világítva „égni”, önzetlenül élni. És hiszem Jézussal – megrendítően szép hittel –, hogy Isten ezenfelül is megajándékozta azokat, akik Jézus örök hívásának engedelmeskedve tudnak eszményekért lelkesedve hivatást megélni e földi létben. Önzetlenül, s ha kell – a költővel szólva újra – „Semmiért Egészen!”

Testvérem! Nézd, Jézus neked is int, és csengő szóval hív ma is: Jer, és kövess engem! – Ne állj itt bénán, a vásáros világ zajától süket fülekkel, a gazdag ifjú tétova tehetlenségével. Gyúljon ki benned is a Tinódik, Petőfik, és a többiek – igaz eszmények szolgálatában ízzó – lelkesültsége! Légy Jézus tanítványa és önzetlen követője. Mert: „Hogy rettenetes, elhiszem, / de így igaz. / Ha szeretsz, életed legyen / öngyilkosság, vagy majdnem az.”

Ne várd mindig, hogy valaki más kezdje el! Ez a hívás hozzánk szól. Hozzád, hozzám, kései tanítványokhoz. Mindenkihez. Ne mondd azt, hogy nem hallod a hívást! Mert ez a hívás, e mai napon, ím, hozzád is elérkezett. Engedelmeskedj neki! Ámen.

KIK AZ UNIVERZALISTÁK?*

Text: 139 Zsolt 1-12

A felolvasott textus – melynek gazdag mondanivalóját később kibontom – legszembeötlőbb megállapítása Isten állandó és valóban kikerülhetetlen jelenléte. A zsoltáríró költői szavakkal érzékelteti ezt a valóságot: „Ha a hajnal szárnyaira kelnék, és a tenger túlsó szélére szállanék: ott is a Te kezed vezérelne engem, és a Te jobb kezed fogna engem”.

Nincs olyan hely, ahol Isten ne lenne jelen. Nem lehet előle elbújni, jelenléte mögé kerülni. Én hiszem ezt.

Hiszem, mert univerzalistának születtem, és ebben a hitben nevelkedtem. Apám univerzalista lelkész volt. Édesanyám orgonistaként, és, – amint a lelkészfeleségeknél lenni szokás –, „segédlelkészként” szolgálta gyülekezetünket. Meggyőződésem, hogy Ti tudjátok, mit értek ezalatt, hiszen az erdélyi unitárius egyházközösségekben is nagyjából ugyanez a helyzet. Nemcsak a lelkész volt a gyülekezet lelkipásztora, amelyben én felnöttem, hanem bizonyos értelemben az egész lelkészi család együtt szolgált. Ti ezt még nálam is jobban tudjátok, hisz nemrég ért titeket a nagy veszteség: a lelkészi család egy szeretett tagja távozott az örökkévalóságba, és az úr, melyet maga után hagyott, lelketekben, mindnyájatoknak igen fájdalmas. Igen, a lelkészfeleségek értékes lelkipásztorai a gyülekezeteknek.

Az én valláserkölcsi neveltetésemben Isten állandó jelenléte természetes helyet foglalt el, mely jelenvalósága a halállal sem szűnik meg. Jézus, aki Isten valódi természetéről tanított, szintén folytonos valóság volt Isten és az általa teremtett világhoz való viszonyunkban. Minden parókia falára, ahova csak költöztünk, egy feliratot akasztottunk. A mondás gyermekkoromban kissé féltelmetesnek tűnt. De az azóta sokféle felirat között, mely parókiám falán függ, még mindig ez a mondás az, mely legmélyebben vésődött tudatomba. A mondás így szól: „Jézus e háznak a feje, láthatatlan vendég minden étkezésnél, csendes hallgatója minden beszélgetésnek”. Mivel én nem voltam mindig tökéletes gyermek, és amikor még mint kisgyermek Istent és Jézust láthatatlan személyeknek képzeltem Lélek helyett, sokszor gondolkoztam azon, hogy Ők valóban mindent látnak és hallanak, a szó valódi értelmében?

A felirat természetesen nem gyermekek vagy bárki ijesztgetésére született. Inkább arra vélt inspirálni, hogy minden pillanatunkban tudatosan a jóság jegyében éljünk, s ne a büntől és a büntetéstől való rettegésben. Az univerzalizmus egy új keresztény eretnekségben gyökerezik. Olyan eretnek eszmékben, melyek az V. századi alexandriai Origenus munkáiban nyert ki-

---

* Elhangzott a kolozsvári belvárosi unitárius templomban 2000. július 9-én.